

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה

מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון כ"ג

פרשת פקודי-החודש | תשפ"ה

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ הַחֲדָשִׁים וְרֵאשׁוּן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה" (יב. ב.).

שמעתי מאדוני אבי זקני נ"ע זלה"ה [מין הבעש"ט זי"ע] שאמר פעם אחד בחודש ניסן להרב המגיד המפורסם מטורטשין [הוא המגיד הגדול ממעזריטש] עתה העת שצריכים להתפלל, כי באחד בניסן ראש השנה למלכים (ראש השנה ב. א.), ואז מתמנים בו כל השרים והשלטונים שבעולם, ולעת עתה נתמנו שרים לא טובים, ועתה הוא עת להתפלל (דגל מחנה אפרים).

יש לומר כיון שאין הברכה שורה בדבר המנוי (תענית ח. ב.), ועל כן אמרו (שם) 'הנכנס

למוד גרנו צריך לומר תחלה קודם שימוד יהי רצון שתשלח ברכה בכרי הזה; על כן הכא נמי טרם שפקד ומנה משה מספר הנדבה, טרם זה פקדו משה רבנו ע"ה בפיו בתפילה וברכה, יהי רצון שתשלח ברכה, ופקד לשון מחשבה, כמו (בראשית א. א.): 'וְהָיָה פְקֹדֶת שְׁרָה', והיינו אשר פוקד כבר, טרם פקודת המנין כבר נפקד בברכה על פי משה (תורת משה לחת"ס).

"וּבְצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמִשֵּׁה יְהוֹדָה עֲשֵׂה אֵת פֶּלֶא אֲשֶׁר צִוְּהָ ה' אֶת מֹשֶׁה" (לח. כב).

תניא, בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה ברכות. ולמה שמונה עשרה, אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כנגד שמונה עשרה ציוויין שבפרשת משכן שני (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ג).

צהר לתיבה

הארת משגים ומתחים בתפילה

נוסח התפלה השגור על לשוננו, כל עדה ונוסחה וכל קהילה והמקובל אצלה מדורת, הינו למעשה הנוסח אותו קבעו עזרא הסופר ואנשי כנסת הגדולה, אשר חיו ופעלו בזמן בית המקדש השני, כמאמר חז"ל (ברכות לג. א.): **"אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות"**.

ראוי לסקור, אם כי בקצרה, את הרקע לקביעת נוסח מחייב על ידי אנשי כנסת הגדולה, כמו גם את השלבים שהיו חלק מקביעת הנוסח. בשרות הבאות נסקור זאת על פי המקורות.

התפילה בימי בית המקדש ראשון

כתב רב שרירא אגון (הובא באוצר הגאונים ברכות ס"י רג) כי התפילה אותה התפללו ישראל בזמן בית המקדש הראשון היתה קצרה בהרבה מהנוסח הקיים כיום, והיא כללה את הקטעים הבאים בלבד:

עשרת הברות [ראה ברכות יב. א] בנוגע לטעם אי אמירתם כיום; קריאת שמע על שלושת פרשיותיה כמו גם ברכת 'אמת ויציב' החותמת בגאולה; ולאחר מכן היו מתפללים בתפילת העמידה את שלושת הברכות הראשונות; ברכת העבודה - רצה; וברכת כהנים.

אכן יש שכתב (שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קסא) כי פשוט שהיו מתפללים בימי בית ראשון תפילה ארוכה יותר מזו שהוזכרה, אולם ללא ספק היתה זו תפילה שונה מכפי שאנו מתפללים כיום - המבוססת על תקנת עזרא וסיעתו.

כך למשל כלל התפילות על שיבת ישראל לירושלים והצמחת קרן דוד וכיוצא בזה, נאמרו בימי בית ראשון מתוך גישה שונה - היתה זו תפילה שתימשך מלכות בית דוד ושימשיכו בני ישראל לשכון בטח בארצם, וכן הלאה על זו הדרך.

תקנת עזרא הסופר וסיעתו

כך נהג הדבר עד ימי עזרא הסופר (ראה רמב"ם הלכות תפילה א. ד.), אלא שאז ראה עזרא כי חפצו להוסיף דברי תחינה ובקשה בתפילתו מתקשה בכך, בעיקר בשל ריבוי השפות שנטמעו בלשון היהודים בגולה.

אי לכך עמדו עזרא ובית דינו, הלא הם אנשי כנסת הגדולה, וקבעו נוסח אחיד הכולל סדר ברכות ארוך, אשר בכל אחת מהן בקשה מסוימת הנוגעת לחיי כל אדם.

וזו לשון הרמב"ם (שם): **"וכיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר: שלש ראשונות שבח לה' ושלש אחרונות הודיה, ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולו, כדי שיהיו ערוכות בפני הכל וילמדו אותן, ותהיה תפלת אלו העיילגים תפלה שלימה כתפלת בעלי הלשון הצחה, ומפני ענין זה תקנו כל הברכות והתפלות מסודרות בפני כל ישראל כדי שיהיה ענין כל ברכה ערוך בפני העיילג"**.

אחר חורבן בית המקדש השני הסדיר שמעון הפקולי [בנוגע למשמעות כינוי זה ראה רש"י ברכות (כח. ב)] ביבנה - מושב הסנהדרין, שמונה עשרה ברכות על הסדר, ועל כך יורחב א"י"ה במאמר ההמשך בשבוע הבא.

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

בערב יום כיפור, בעוד כל יהודי נערך אימה ויראה לבו היום הקדוש, היה אף החסיד הנודע הרה"ק ר' הלל מפאריטש מטהר נפשו בסילודין ומתחטא לפניו קונו, מתכוון להחלת קדושת היום על כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, כפי שרק בן עלייה כמותו מסוגל להתכונן.

נקישה על הדלת קטעה את עבודתו הקדושה.

'רבי, עזור נא!' כבר מהפתח נשמעה הקריאה לעזרה, הזעקה הנואשת מפיה של יהודייה בוכייה אשר אך בקושי הצליחה להוציא כמה מילים מפיה.

ר' הלל הושיט לה תיכף כוס מים, המתין שתשוב רוחה והחל לברר במה דברים אמורים. התברר כי בעלה, מוכס יהודי מאחד הכפרים באזור, אשר ככל אחיו המוכסים באותם זמנים נאנק תחת עולו האכזרי של הפרץ המקומי, איחר בתשלומי החכירה.

הפריצים, כידוע, לא היו בדיוק מן המעבירים על מידותיהם. כך מצא את עצמו היהודי נימוק בצינוק צר ומעופש, ניזון בלחם צר ומים לחץ אך בקושי וגם זה לא תמיד, כשכל העת מרחף מעל ראשו האיום הנורא אותו דאג הפרץ לחזור ולהדיש בכל עת: 'אם לא תשלם את דמי החכירה, בתוספת ריבית דרביית כמובן, עד יום פלוני - אחת דתך!'

אותו 'יום פלוני', מסתבר, הוא היום. ערב היום הקדוש.

למותר לציין כי בידיה של האשה האומללה לא היו כי אם מטבעות ספורים אותם הצליחה בדי-עמל לגייס מאחינו בני ישראל, רחמנים בני רחמנים אשר מצבם הכלכלי אף הוא אינו מן המשופרים, ועוד נותר לה לגייס סכום עצום של שלוש מאות רובל!

לא היה לר' הלל כל ספק באשר לתפקידו כעת, דווקא בעיצומו של יום נשגב זה. השאלה היחידה היתה, כיצד למען השם ניתן להשיג כרעג את הסכום המבוקש.

'מח שליט על הלב' היתה דרך חיים אצל ר' הלל, והוא עצר לרגע וניתח את המצב בקור רוח. אצל היהודים מעוטי היכולת - אין מה לחפש, לא משם תבוא הישועה. נכרים - אין צד שייתנו מכספם לתועלת הנעין, אדרבה הם ישמחו לראות את היהודי מוצא להורג.

לאחר מחשבה, מצא ר' הלל את עצמו בפתח המסבאה המקומית, במקום הרחוק כרוחק מרחק ממערב מכל דבר שריח קדושה נודף ממנו, אך לדאבון

לב אף בעצם היום הגדול הזה הסבו שם כמה שיכורים מאחינו בני ישראל, אכילה שנסכיבות חיים הביאו אותם עד עברי פי פחת והתדרדרו לשפל נורא שכזה.

'האם תעזרו לי להציל יהודי זה מגור דינו?' תלה בהם ר' הלל מבט מתחנן, מתעלם מהגבות המורמות והתדהמה הכללית לנוכח עצם נוכחותו במקום זה, וביום קדוש זה.

אלו מצידם פרצו בשאגות צחוק גסות, תוך שהם זורקים לחלל החדר רעיון פרועי: 'אם תשתה כוס שיכר הגונה, כרסנית המלאה עד גדותיה, נעניק לך בתמורה מאה רובל!'

הללו ראו בכך שעשוע, אולם ר' הלל לא היסס לרגע.

'תמזגו לי בבקשה' פנה אליהם בנימה מעשית, ועד מהרה ניגרה כוס מלאה לתוך גרונו, צורבת ובווערת בגרונו של מי שלא הסכין מעודו בשתייה לשכרה.

'עוד כוס?... הציע הליצן שבחבורה, ור' הלל נענה לאתגר. לא לפני שהבהיר כי המחירי זהה. הכוס שלישית הגושה לו אף היא עד מהרה, והוא התנווד בדרכו החוצה מהמקום המאוס, קורן מבכנים וכולו מסופק מהידיעה שיוכה להציל את היהודי, עם שלוש מאות הרובלים שזה עתה שלשל לכיסו.

הוא לא המתין יותר מדי, אלא תיכף מסר את צרור הרובלים ליד האשה ופנה להמשך עבודת היום הגדול. ברם, שלש כוסות שיכר הגונות עושות את שלהם, ולאחר שצמד אך בקושי לבית הכנסת - קרס כעבור רגע על ספסל מזדמן ונפל לתנומה הגונה לפליאת הסובבים.

חלפו שעות ארוכות, ורק בעיצומו של היום הקדוש התעורר לפתע ר' הלל.

הוא קם ממקומו בסערת קודש, נטל את ידיו וניגש באחת אל ארון הקודש, פתח את הפרוכת והחל לשאוג כארי: **"אֲמֵהּ הָרָאָת לְדַעַת פִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ"**.

כששמע על כך הרה"ק בעל התניא, התבטא ואמר: 'כל עבודת הימים הנוראים הרי היא הכנה רבתי לעבודת הקודש ביום שמחת תורה, ורגע השיא הוא בפתחת דלתות ההיכל והכרזת 'אֲמֵהּ הָרָאָת לְדַעַת'. ר' הלל, במעשהו זה, העפיל באחת למדרגה נוראה זו והגיע עד לרגע הגדול ביותר!'

בקריאת פרשת החודש נאמר (יב. ט): **"אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבְשֵׁל מִבֶּשֶׁל בְּיָמֵינוּ כִּי אִם צִלֵי אֵשׁ"**. עבודת ה' צריכה להיעשות מתוך רתיחה ויקדת, לא בבחינת 'נא' שאינו מבושל אלא בבחינת 'צלי אש' בווער ולהוט. יש והאדם מגיע לכך, כבמעשה מופלא זה, במעין 'קפיצת הדרך', ישר לכבשן המלהט של עבודת התפילה.

ר' שמואל היה חסיד אמיתי. חסיד המתחסד עם קונו, יודע את אשר לפניו ומבין כי מעגל השנה היהודי מזמן לפתחו הזדמנויות רבות מספור להתקרב לאביו שבשמים, לרומם את נשמתו ולהודיך בכור ההיתוך אותו העניק לנו הבורא יתברך בטובו.

לדידו, 'שליש יום קודם החג שואלים ודורשים בענייניו של חג' לא היה רק המלצה, כי אם דרך חיים, תהליך תובעני ומורומם. במשך שבועות ארוכים טרם כל יום טוב הוא היה שואל ומבקש מאת ה' לזכות לאור הגנוז בחג, דרוש ותובע מעצמו להיטהר לקראת הרגל ומשלים את נפשו לפני קונו כחלק מעבודה פנימית יוקדת אותה ירש מרבותיו הקדושים ובמיוחד מרבו הרה"ק החוזה מלובלין.

ערב פסח באותה שנה לא היה שונה משאר השנים, וגם הפעם נבר ר' שמואל בנבכי שמתו ופשפש במעשיו, טיהר עצמו מכל סיג ואף התעמק בספרי הפנימיות והחסידות במטרה לעמוד על סודו של הזמן הגדול ודלות ממנו את המיירב והמיטב.

לא פלא אפוא כי בהתקרב חג הפסח, בעוד עקרות בית מסיימת להבריח את הבית ועמלי כפיים חרוצים נודדים בין החנויות ומשלימים את הקניית לחג, היה ר' שמואל 'פסחי' במלוא מובן המילה וכל כולו היה דרוך לקראת הזמן הקדוש הקרב ובא.

ליל התקדש חג בעיירה, הכל מתקלהים בבית הכנסת והתפילה כולה אומרת חג, הלל ברב עם סוחר את כלל המתפללים, שליח הציבור מפזם נעימה מרגשת מבית אבא והאוירה כולה טהורה יותר, זכה בהרבה.

ובתוך, ר' שמואל מרגיש את הלהבה מלהטת בתוכו, מבעירה את נשמתו. הוא נכסף לאלוקיו ומודה לו מכל לב על שהוציא אותו, ממש אותו, משעבוד פרעה על כל הכרוך בכך, משעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול. והאורי, נקל לשער, זורח על פניו של ר' שמואל והוא נראה כחתן ביום חופתו.

התפילה מסתיימת, ור' שמואל אך בקושי עוצר בתוכו את הלהט, ההתלהבות הגואה בו. הוא מחיש פעמיו לביתו, מאיר פניו לכלל המסובים והאורחים בברכת 'גוט יום טוב' חגיגית, ותיכף ומיד יגיש לעטות את בגדי המלכות - הלא הוא הקיטל הצחור, תוך שהוא מכריז בקול מלא חיים: 'קדש!'

ורחץ, כרפס, יחץ וגם מגיד, והוא כמו נוסק למעלה, הרחק מהעולם המגושם, מתעלה לעולם שכולו קרבת אלקים. הוא מספר ומספר, מאריך בתיאור קושי השעבוד כמו גם הגאולה שבאה בקבותיו, מתחבר בעצמו ומחבר את כלל הנוכחים לתחושה של 'כאילו יצא ממצרים', פשוטו כמשמעו ממש.

אם לא אחד מבני הבית שהזכיר לו כי תיכף יוכל לקיים בעצמו 'הגיע זמן קריאת שמע של שחרית' - היה ר' שמואל ממשוך עד אור הבוקר ועד בכלל.

ר' שמואל אף לרחוץ ידיו בסלודין, ותיכף סמוך ל'רחצה' הוא אוזח בהתרגשות אין קץ במצה ומקיים 'מוציא מצה', מרוך וכורז, ואת החלק של 'שלחן עורך' הוא מבצע כמלך בגדוד, מסב בראש וממחיש כיצד ניתן לקחת את החלקו לכם' ולהפוך אותו הלכה למעשה 'לחלקו להשם' במלוא מובן המילה.

רק ממש באשמורת הבוקר הגיע ר' שמואל לחלק ה'צפון' וה'ברך', ונתן תנומה לעפעפיו במשך שעה קלה בטרם ימשיך בעבודת היום הקדוש.

לאחר טבילה בסלודין במקוה, תפילה בהתרוממות הרוח וסודות היום אשר היוותה המשך ישיר להתעלות אותה חווה בליל אמש, על מנת להתכונן לליל הסדר הנוסף אותו יערוך ביו"ט שני של גלויות, פרש ר' שמואל לתנומה קצרה, או בכל אופן כך חשב.

רבות מחשבות בלב איש, ובמקרה של ר' שמואל הוא

נוכח לראות על בשרו כי עצת ה' היא תקום. העייפות הכריעה אותו, תנומה קלה הפכה לשינת קבע וכך הוא מצא את עצמו כעבור שעות ארוכות מתעורר משנתו בבהלה.

מבט חטוף בשעון הבהיר לו כי בעוד זמן קצר חולף הלילה השני, והרי הוא טרם התחיל בקיום מצוות הלילה! תיכף קם ונטל ידיו, התארגן בזריות והחיש את בני ביתו לעריכת סדר מקוצר אשר לא הוד ולא הדר לו, נטול חן ורחקו מהשתפכות הנפש לה זכה אמש.

התהלך לו ר' שמואל שבור לב, אפוף תוגה ועורך את השבון נפשו, הכיצד התדרדר לשפל המדרגה הלזה. אך יצא החג, הוא לא המתין רגע קט אלא תיכף יצא לדרכו, אל הרבי בלובלין, שם - ידע, ימצא מזור לכאבו. אך מאידך, שמא ילקה אותו הרבי בשבט לשונו, שהרי עיניו צופיות למרחוק ובוודאי יודע הוא לאיזה תהום התדרדר תלמידו.

ברגליים כושלות נשרך ר' שמואל אל הקודש פנימה, ממתין למוצא פיו של הרבי. כחסידי נאמן, ידע שאין כל צורך לפרט במה דברים אמורים, לא אצל הרבי מלובלין. 'הסדר הראשון שערכת היה מרומם ונעלה ביותר' פתח הרבי והפתיע, 'אולם הסדר השני היה נשגב לאין ערוך ופשוט בקע רקיעים!'

לנוכח תמימתו של ר' שמואל, ניאות החוזה להסביר. 'את הסדר הראשון אכן ערכת בטוב טעם ודעת, בהתרוממות הנפש ולאחר הכנה רבתי. אולם דווקא הסדר השני היה מתוך שרון לב והכנעה, הכרה בכך שאין ביכולתך למלא את חובתך כראוי, ודווקא תחושה זו היא שרוממה את הסדר עד לאין שיעור!'

מדרש מופלא מצאנו בפרשתנו, וזו לשונו (שמות רבה נא. ב): **"נכנס משה אצל בצלאל, ראה שהותיר מן המשכן, אמר לפני הקדוש ברוך הוא: רבון העולמים, עשינו את מלאכת המשכן והותירנו, מה נעשה בנותר, אמר לו לך ועשה בהם משכן לעדות, הלא משה ועשה בהם, פיין שבא לתן חשבון, אמר להם כך וכך יצא למשכן וביתר עשיתי משכן לעדות, הוי אלה פקודי המשכן משכן העדות."**

וכבר תמהו רבים, מה פשר תשובת הקב"ה למשה רבנו: לך ועשה בהם משכן לעדות, הלא מבואר היטב בשאלתו של משה: 'עשינו את מלאכת המשכן והותירנו, מה נעשה בנותר', ואם אכן הסתיימה זה מכבר מלאכת המשכן - מה עוד נותר לעשות בו?

על כך משיב הרה"ק הרבי ר' בונים מפשיסחא באופן מופלא.

אף לאחר שהביאו ישראל את נדבתם למשכן, כשכבר הסתיימה מלאכת הקודש, עדיין נותרו ישראל כשהרגש מפעם בקרבם, ליבם הומה לאביהם שבשמים והם אחוזים התלהבות וכמיהה כנה לתת, להעניק משלהם לקב"ה. אי לכך פנו למשה רבנו ותהו: מה נעשה מעתה עם הרגש, ההתעוררות הזו?

אמר לו הקדוש ברוך הוא: **לך ועשה בהם משכן לעדות, היינו בהם דייקא, באותם רגשות הומים.** קח את הרצון, החשק והאש המלהטת בנשמת בני ישראל, כל אותו רצון שאינו יכול לבוא לידי ביטוי משום שכבר נסתיימה מלאכת המשכן, ודווקא ממנו תעשה משכן להשראת השכינה, לגודל חביבותו בעיני הקב"ה.

אנו מסיימים מדי יום את 'פסוקי דמזמרה' בתיבות: **'הבחר בשיירי זמרה, היינו בשיירי הזמרה.** במילים אלה אנו מבטאים את העובדה שהשיירי בחר דווקא באותן זמירות אשר הן בבחינת 'שיירים', אשר נותרו בלבו הטהור של איש ישראל ואין לו כיצד להוציאן מן הכח אל הפועל - זהו הרגש הטהור והזך ביותר, ועל כך מתענג הקב"ה יותר מכל!

פנינה לשבת

מבית מדרשם של רבותינו

"וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהָיָה עֵשׂוֹ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כִּן עֵשׂוֹ וַיִּבְרַךְ אֹתָם מֹשֶׁה" (טו. מג).

ביאור נפלא מבאר החתם סופר בפסוק זה, על פי דברי חז"ל (ברכות לד. ב) כי שליח ציבור שתפילתו שגורה בפיו - סימן טוב הדבר לשולחיו, ולהיפך אם חלילה טעה בתפילתו - הרי זה סימן רע לשולחיו.

והנה, 'המְּלָאכָה' מרמזת על העבודה שבלב זו תפילה (תענית ב. א), והעידה התורה שעשו בני ישראל את העבודה 'כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'', היינו בנפש חפצה ובלב שלם כרצונו יתברך. אולם משה רבנו מצדו לא ידע מטמונות ליבם, ולא היה יודע האם אכן נעשה הדבר בלב שלם.

אכן, כאשר ראה משה שנעשתה המלאכה על ידי שלוחי העם העושים במלאכה בדיוק כפי שאכן ציווה השי"ת, ידע לנכון כי ישראל עשו את העבודה בלב שלם, שהרי אם לא כן - היו העוסקים במלאכה נכשלים במלאכתם, כאמור בשליח ציבור שטעה - סימן רע לשולחיו.

לפיכך, כאשר נכח משה לראות שנעשתה מלאכת הקודש כראוי, או אז בירך את ישראל בידוע כי אכן היה הכל לשם שמים ובלב שלם, שהרי אם עולה המלאכה בידו של שליח הציבור - סימן הדבר לטוהר מעשיהם וכוונתם של שולחיו.

קרבת אלוקים

לאורם של גדולי הדורות

הגאון ר' אליעזר סילבר, ראש מועצת גדולי התורה בארצות הברית וממקימי עולה של תורה ביבשת החולין בדור שלאחר החורבן, פגש פעם ניצול שהיה מזוהה ביותר עם רוח התקומה כמו גם המלחמה והנחמה בנאצים ימ"ש, אולם מגינת לב היה אותו אדם רחוק לחלוטין מקיום תורה ומצוות ואף הצהיר במפורש כי הוא אינו שוקל כלל להתקרב אי פעם.

תהר ר' אליעזר בפניו, על מה ולמה ההתנגדות הכה חריפה הזו?

על כך השיב האיש בסיפור אישי מטלטל ומצמרר. 'בשהותי במחנה' סיפר, 'נתקלתי באדם אשר הצליח להבריח מתחת אפם של הרשעים סידור תפילה, וחלק ניכר מאסירי המחנה אכן נעזרו בסידור זה כדי להתרפק על עבודת התפילה בלב נרגש, שם בלב התופת.'

'עד כאן זה נשמע דווקא די מרגש ומחבר' ציין ר' אליעזר את המובן מאליו.

'אמת' הנהן האיש, 'אם לא הייתי נחשף לעובדה הבאה. אותו אדם לא נידב בטוב לבו את הסידור לכל מאן דבעי, אלא סחר בו כאחרון הסוחרים. הוא השכיר את הסידור תמורת מנת הלחם אותה קיבלו האסירים, כשאלה נאלצים לוותר על צורכי הקיום הבסיסיים בתמורה לאפשרות להתפלל בסידור.'

'כשנכחתי לראות עד היכן מסוגל אדם להתדרדר בשל סידור תפילה' התבטא האיש במרירות, 'החלטתי כי אחת היא לי - לעולם לא אתפלל ולא אתקרב כהוא זה על כלל דבר השייך לדת ישראל ומצוותיה!'

ר' אליעזר שמע, חייך את חיוכו המאיר והפנה את תשומת לבו של האיש לעובדה נוספת אשר משום מה הוחמצה על ידו.

'האם לא נפעמת לראות כל כך הרבה יהודים, מעונים ונרדפים הנלחמים על חיייהם בגיהינום עלי אדמות' פנה אליו בלשון רכה, 'מוכנים להקריב את פת לחמם למען תפילה בסידור?'

'את תפילת שחרית ביום למחרת' סיפר לימים האיש, 'התפללתי בבית כנסת!'

מאוצרותי ושיחותי של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מילתא חדת"א
פני תפילה מלוקט מדברות קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי איבחיצ'א שליט"א

לפני ראשית היום מתקדש כל אותו יום

כפי מה שהאדם מקדש את ראשית היום בעבודת ה' כך זוכה להתקדש בעבודת כל אותו היום, וכך דרש במאור נשמש (ד"ה וידבר): בבאכם אל הארץ מיד כשפאה הנשמה לעולם הזה בקומו ממטתו, אזי ראשית ערסתכם תקף בתחלה כשתעמדו ממטותיכם, חלה לשון תפלה, שתהיה ראשית עבודתכם בתפלה לה'. וכך היה מפרש הרה"ק רבי זושא מאניפולי ע"ה, בבאכם אל הארץ מיד כשפאה הנשמה לעולם הזה בקומו ממטתו, ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה, עריסה לשון מטה, שמיד פאשר תקומו מהמטה תרימו תרומה להפריש את עצמכם לשם ה', במחשבה בדבור ובמעשה, וכמו שיקבל עליו האדם מיד בקומו ממטתו פכה יהיה אצלו כל היום, ועל ידי תרימו תרומה תהיה שארית היום מקדשת כמו תבואה אחרי שהפרישו ממנה תרומות וימשרות.

לפיכך עמדו רבותינו הקדושים ועוררו אותנו שוב ושוב לקדש את ראשית היום כפי שכתב באגרא דפרקא (אות רה) בשם תלמידי הבעל שם טוב ע"ה להזהר בעמדו ממטתו שתהיה המחשבה הראשונה והדבור הראשון והמעשה הראשונה לה' יתברך בתורה ובמצוות, ועל ידי זה יהיו נגזרים כל המחשבה והדבור והמעשה של כל היום לעבודת ה'. וכן איתא מהמגיד ממעון ריטש ע"ה שלעולם הדבור והמחשבה הראשונים הם העקר, וכמו האח הבכור שכל אחיו נמשכים אחריו, כך גם הדבור והמחשבה הראשונים שפבקר מושכים אחריהם את כל הדבורים והמחשבות של אותו היום, ולכן יראה האדם לקדש את ראשית מחשבותיו ודבוריו, ועל ידי כן יוכל לנקות את כל שאר היום.

על פי זה פרש הבית אברהם (שבועות ד"ה ויהי) את הפסוק (שמות י"ז) 'בהית הבקר ויהי קלת וגרקים', אם מיד בבקר יקבל על עצמו מלכות שמים בקולות וגרקים, על ידי זה תקבע בלבו אמונה טהורה ויראת שמים על כל היום. עוד כתב החיד"א בעבודת הקדש (מורה באצבע אות סג) שזכון שלא לדבר בעניניו מעת אשר יקום, ויהיה דבורו הראשון לברך קונו, וכל שכן שהוא גדר שלא ימשך בדברים עם בני ביתו ומשורתיו קדם שיברך ויחפול.

האיסור, המשנה ברורה (או"ח ז ס"ק סח) הביא בענין זה את דעתו המנוגדת של הפרי חדש, לפיה אדרבה כל חפץ אשר גובהו עשרה טפחים ויותר הרי הוא תופס מקום לעצמו, ויש להתיר להתפלל כנגדו, והאיסור תקף אך ורק בחפצים קטנים שאינם גבוהים דיים.

נימוק נוסף כתב הט"ז (או"ח שם ס"ק ה) בטעם ההיתר להתפלל מול סטנדר וכדומה, כי כל דבר המשמש לצורך התפילה אינו חוצץ.

אם כי כאמור ענין גדול יש להתפלל מול הקיר ללא הפסק, אולם כתב הט"ז (שם) כי זוהי מצוה מן המובחר ואיננה חובה, ולפיכך אל לו לאדם לעכב את זמן התפילה לצורך כך.

התייחסות מיוחדת ישנה בפוסקים לענין חציצה על ידי בעלי חיים. רוב הדעות נוקטות כי אף בעלי חיים חוצצים (ראה טור או"ח שם ובשאר הפוסקים), אכן ישנה דעה יחידה (הובאה במחבר שם) כי אין בעלי חיים חוצצים לענין תפילה.

בטעם האיסור לחציצה על ידי בעלי חיים, יש מי שביאר (נפש חיה שם) כי האיסור מסתמך על הדעה שבעלי חיים הרי הם כגידולי קרקע (עיי' עירובין כו. ב), ואם כן נראה שהמתפלל משתחוה לקרקע. אכן יש שלא קיבלו דעה זו, ואף כתבו (רמ"א וב"ח שם) כי טעות נפלה בספרים וכלל אין דעה כזו.

מאידך נימקו אחרים (כפ החיים שם אות קלד) את טעם האיסור להתפלל כנגד בעלי חיים באופן אחר, והוא כדי שלא יטילו רעי או מים במהלך התפילה, היות ואין בהם דעת להישמר ולהימנע מכך.

הסתפקו הפוסקים (בית יוסף או"ח שם ועוד) בנוגע לאדם - האם הוא נחשב כבעלי חיים לענין הפסק בתפילה.

לסיום יש לציין לדעות מסוימות (הובאו במשנ"ב שם ס"ק סד) המצדדות לומר שאם הדבר החוצץ ניצב מחוץ לארבע אמותיו של המתפלל, אין בכך איסור.

תפילה בסמיכות לקיר

קבעו חז"ל כי על המתפלל להקפיד (ברכות ה. ב): "שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר", והוא ברשונים (מאירי שם ועוד) בטעם הדבר כי הוא כדי למנוע הסחת הדעת על ידי דברים שיעמדו מול עיני המתפלל.

למעשה, קשה עד מאד להקפיד תמיד להתפלל בסמיכות לקיר, מהסיבה הפשוטה שבבית הכנסת בו מתקיימת התפילה ברב עם - אין כלל אפשרות שיעמדו כלל המתפללים בסמיכות לכותל המזרח. המנהג הרווח בזמננו הוא להתפלל בכל רחבי בית הכנסת, כשהיטיב בית הכנסת כגון שלחנות וכסאות חוצצים בין מרבית המתפללים לבין הקיר.

המאירי (שם) מבאר כי באופן שכזה אין בעיה, שהרי לשיטתו טעם הדבר הוא משום היסח הדעת, וכשזוהי דרך התפילה וכל רגילים לנהוג כך, אין כאן משום היסח הדעת. עוד כתב שהאיסור נאמר אך ורק לגבי רהיטים קלי-משקל אשר זזים ממקומם בקלות ויש חשש שיסוּחו דעתו, אולם ריהוט הקובע במקומו והינו כבד דיו, אין כלל חשש. כך גם תירצו אחרים את המנהג (אבודרהם ועוד), כי האיסור שייך רק בדבר רחב ארבעה טפחים לפחות כגון מיטה וכיוצא בזה, אולם בספסלי בית הכנסת וכדומה אשר הינם צרים, אין חסרון ואפשר להקל בהם. ויש שכתבו (שי"ג במרכי, הובא במג"א ז ס"ק לו) שרהיטים קטנים כרהיטי בית הכנסת אין בהם כדי להסיח דעת המתפלל.

בניגוד לדעות המגדירות דווקא חפצים גדולים וגבוהים כמהווים בכלל

פרשה ופשרה
ניחון בפרשה בענייני תפילה

חלונות בית הכנסת

בפרשת פקודי אנו למדים אודות אבני החושן, אשר נעשו כנגד שמות שבטי י-ה כמאמר הכתוב (לט. יד): והאבנים על שמות בני ישראל הנה שמים עשרה על שמותם פתוחי חתם איש על שמו לשנים עשר שָׁבֵט.

זיקה מיוחדת לשבטים הקדושים אנו מוצאים דווקא במבנהו של בית הכנסת. כך הובא בחז"ל (ברכות לא. א): "לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות", ובהתאם לכך מובא בשלחן ערוך (או"ח ז. ד): "צריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו, וטוב שיהיו בבית הכנסת י"ב חלונות".

מקור הדבר בדברי הזהר הקדוש בפרשתנו (דנא. א), בו מובא כי זוהי דוגמת בית הכנסת של מלכה - בו ישנם שנים עשר חלונות.

ואכן נהגו בתפוצות ישראל במקומות רבים לשלב במבנה בית הכנסת שנים עשר חלונות, ובהם משובצים במקרים רבים עיטורים נאים וסמלים המכוונים כנגד שבטי ישראל, אם על ידי אמנות בעיצוב הזכוכית עצמה ואם על ידי גילוף בעץ וכדומה.

מדויק מדברי הזהר"ק וכן הובא בשו"ע הרב (שם סעיף ד) כי יש להקפיד שיהיו החלונות ממוקמים דווקא בצדי בית הכנסת ולא בכותל המזרח, אם כי יש למקום לפחות חלק מהם במזרח. ואכן במרבית בתי הכנסת ישנם שלשה חלונות בכל צד, או ארבעה בכותל המזרח וארבעה בשני הכתלים שבצדו.

הגה"ק בעל אשל אברהם מבוטשטאט מצייין כי אין הכרח שלא יהיו יותר מ"ב חלונות, אלא ההקפדה היא על כך שיהיו לפחות במנין זה.

נידון בפני עצמו הובא בפוסקים (עיי' רעיקא ובית מאיר שם), האם עדיף שיהיו החלונות פתוחים על שני הקפדה על כך, ויש שכתבו שאדרבה עדיף להותירם סגורים, והדבר תלוי בדיוק לשון הזהר"ק.

פרשה למעשה
הלכות תפילה לאור הפרשה

נאמר בפרשתנו לענין עבודת הכהנים בבית המקדש (מ. לא): "וַיִּרְחֲצוּ מִמֶּנּוּ מִשֶׁה וְאַהֲרֹן וְבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם", ומכאן מצאו רבותינו אסמכתא לנטילת ידיים קודם התפילה, אשר נתקנה כנגד הקרבנות.

בענין זה פשט המנהג ברוב תפוצות ישראל ליטול ידיים ללא ברכה, אולם ראוי לציין ללשון הרמב"ם (הלכות ברכות ה. ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לקריאת שמע בין לתפלה מברך תחלה אשר קדשנו במצותיו וציוונו על נטילת ידיים".

אכן, מתוך המשך דבריו ניכר (וכך אכן פירשו חלק מנושאי כלי הרמב"ם בדעתו) כי אף לדעת הרמב"ם אין הדבר מדאורייתא אלא אסמכתא בעלמא, וכי הברכה מבוססת על כך: "שזו מצות חכמים, שנצטוונו מן התורה לשמוע מהן שנאמר: 'על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך'".

סדרת הצלוחות

תפילות הקדמונים ואבות האומה

יום שמחה עצומה היה לעם ישראל, כשסיים שלמה המלך לבנות את בית המקדש הראשון ובכך להביא לקיום מצות ה' בכניסתם של ישראל לארץ ישראל.

באותו יום קם שלמה ונשא תפילה, המתייחדת בכך שהיא בלולה מכל - שבח והודיה לצד תחינה ובקשה. את תפילתו הנעלית אנו מוצאים בספר מלכים (מלכים א פרק ח), בה ובתוכנה נעסוק בשורות הבאות.

ראשית פותח שלמה בתיאור העובדות, איך הוציא הקב"ה את עמו ישראל מתחת שעבוד מצרים, מאפילה לאור גדול, תוך שהוא בוחר בהם להיות לו לעם סגולה ומייחד את שמו עליהם. לא זו בלבד, אלא שאף ביקש הקב"ה להשרות שכינתו כאן בעולם הזה, לעשות לו דירה בתחתונים, ולשם כך בחר בעמו ישראל שיבנו בית לשמו.

כך מתבטא שלמה: "מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל ממצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם ואבחר בך דוד להיות על עמי ישראל".

עוד מוסיף ומדגיש שלמה בתפילתו כי דווקא באביו דוד בחר הקב"ה לעשות זאת, אולם תוך הבהרה כי רק בנו של דוד המלך הוא שזכה לכך בפועל. ואכן - לאחר שרכש דוד את מקום בית המקדש, זכה שלמה להגשים משאלה רוחנית נשגבה זו ולקיים בעצמו את המצוה החביבה כל כך, להשרות שכינה בישראל בבניית בית המקדש.

"ויהי עם לבב דוד אבי לבנות בית לשם ה' אלהי ישראל: ויאמר ה' אל דוד אבי יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי הטיבת פי יהיה עם לבבך: רק אתה לא תבנה הבית כי אם בנוך היצא מחלצוך הוא יבנה הבית לשמי".

כעת כשזכה שלמה לבנות את בית המקדש, הוא עומד ומתפלל, וראשית הוא פותח בשבחו של מקום: "ויאמר ה' אלקי ישראל אין פמוך אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת שומר הברית והחסד לעבדיך ההלכים לפניך בכל לבם: אשר שמרת לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו ותדבר בפיו ובידך מלאת פיום הזה".

כאן עובר שלמה לחלק הבקשה, וזו לשון התפילה: "ועתה ה' אלקי ישראל שמר לעבדך דוד אבי את אשר דברת לו לאמר לה' יצאת לך איש מלפני ישב על כסא ישראל רק אם ישמרו בניך את דרכם ללכת לפני כאשר הלכת לפני".

ממשיך שלמה ומבקש כי ייתן הקב"ה לבאים בשערי המקדש את המתנה המופלאה שבכפרת החטאים ופתיחת שערי השפע: "להיות עינך פתוחה אל הבית הזה לילה לילה ויום אל המקום אשר אמרת יהיה שמי שם לשמע אל התפלה אשר יתפלל עבדך אל המקום הזה", וכאן באה תפילה ארוכה במיוחד על ענין זה.

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור שזו והדר

"אמר רבי יוסי, יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום" שבת קיח, ב. על כך תמהה הגמרא, והרי שנינו שהאומר הלל בכל יום אינו אלא מחרף ומגדף (עיי' שם במפרשים טעם הדבר), ומתרת שכוונת רבי יוסי להלל והודיה שאומרים בכל יום בפסוקי דזמרה.

רש"י (שם ד"ה פסוקי) מפרש כי אותם 'פסוקי דזמרה' היינו המזמורים (תהלים קמח - קצ) 'הללו את ה' מן השמים' ו'הללו א-ל בנקדשו', אשר יש בהם הילולים רבים. אולם לדעת הר"ף (שם) וכן נקט הרמב"ם (הלכות תפילה ז, יב) הכוונה לכל אותם מזמורים מפרק נ': 'תהלה לך דוד' ועד סוף הספר. וזו לשון הרמב"ם: "ושבחו חכמים למי שקורא זמירות מספר תהלים בכל יום ויום מתהילה לדוד עד סוף הספר, וכבר נהגו לקרות פסוקים לפניהם ולאחריהם".

אכן אף לפי מנהג זה עיקר התקנה היא לומר את המזמורים הנ"ל, וביותר עמדו הקדמונים (רב סעדיה גאון ועוד) על חשיבות אמירת מזמור 'תהלה לך דוד', עליו אמרו ז"ל (ברכות ד, ב) כי האומר שלש פעמים בכל יום הרי הוא בן העולם הבא.

יש שנקט 'הגרי"א' בביאורו לספר דצינועות סופ"ה ד"ה חמישה מלכין) כי עיקר אמירת מזמורים אלו אינה תקנה מאוחרת, אלא ביסודה היא חובה מן התורה.

פסוקי דזמרה מלווים באמירת 'ברוך שאמר' תחילה ו'ישתבח' בסוף, אלא שקיים נידון נרחב בפני עצמו לגבי זהות מתקני תקנה זו, האם היא אלו חז"ל או שמה רבותינו הגאונים.

עוד הובא בשלחן ערוך (או"ח נא, סו) כי יש לומר פסוקי דזמרה בנחת ולא במרוצה. מקור הדבר בארחות חיים (מאה ברכות סי' לג) המביא כי האומר במרוצה הרי הוא כמקצר בשבחו של מקום, ואין הקב"ה מרוצה מכך ח"ו. איך יש שכתבו (מגן אברהם או"ח נג ס"ק ה) כי נהגו לאומרם לכל הפחות במשך מחצית השעה.

מיקום פסוקי דזמרה בסדר התפילה נקבע דווקא קודם תפילת העמידה, אלא שהם נאמרים לפני קריאת שמע וברכותיה בשל הצורך לסמוך גאולה לתפילה. הטעם להקדמת אמירת פסוקים אלה לעיקר התפילה, מקורה בדברי חז"ל (ברכות לב, א): "לעולם יסדר אדם שבחו של מקום - ואחר כך יתפלל".

סיבה נוספת הובאה בתוספות (שם לא, א ד"ה רבנן), כי ענין אמירת פסוקי דזמרה הוא כדי לעמוד בתפילה מתוך עיסוק בדברי תורה המביא לידי שמחה של מצוה וכובד הראש הנדרשים בעת התפילה.

יד ושם

פסוקי שמות והטמון בהם

נחיים

"נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דקנים" (תהלים צג, א).

מבאר המלבי"ם, כי הלא ידוע שאם לא גזירת הקב"ה שגור על הימים והנהרות להיות תחומים במקומם ולא להציף את העולם, היו אלו עולים על גדותיהם ומציפים עולם ומלואו עד להרס מוחלט. אם כן, הימים והנהרות הם שמעידים כביכול בקולם, כי השי"ת הוא המנהיג לבירה והוא משגיח על כל פרט בבריאה בהשגחה פרטית מדוקדקת.

בסוך תפילת שמונה עשרה וכך גם בקדיש

אנו אומרים: "נושה שלום במרומי".
באיזה שלום מדובר ובין מי למי?

- א) 'שלום' מלשון שלמות, כיון שבמרומם הכל שלם ונקי מכל פגם.
- ב) שלום בין שרי האומות העליונים, כדי למנוע מלחמות בעולם.
- ג) שלום שהקב"ה משכין בין האש והמים, מהם בלולים השמים.

בפסוקי דזמרה נאמר אודות ירושלים: חזק בריחי שעריך". מה מבין הפירושים הבאים אינו הנכון?

- א) שיחזק ה' את בריחי שערי ירושלים, כדי למנוע מכל השפעה זרה לבוא בשעריה.
- ב) שיחזק ה' לעתיד את כניסות ירושלים, עד שלא תזדקק כלל לסגירת השערים.
- ג) שיקיף ה' את ירושלים בחומות של אש, והן שיגנו על העיר כמו שערים ובריחים.

בברכת אמת ויציב נאמר: "על הראשונים ועל האחרונים". באילו ראשונים ואחרונים מדובר?

- א) המצוות הראשונות - מדברי תורה, והתקנות המאוחרות שמדברי סופרים.
- ב) הדורות הראשונים והקדמונים, וכך גם הדורות האחרונים והמאוחרים.
- ג) הדברות הראשונות שנאמרו בסני, ואלו האחרונות שנשנו במשנה-תורה.

הפלא ופלא

שאלות וחיזוק בבני התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדורו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם פר' ויקהל:

1. תשובה ב, כיון שביים רביעי נבראו המאורות, ומובא שביים זה קיים חשש למחלת האסכרה אצל תינוקות, על כך יש לבקש רחמים.
2. תשובה א, שאף שאר הדברים השייכים לגאולה, כגון תחיית המתים ומלחמת גוג ומגוג, יהיו סמוכים זה לזה.
3. תשובה ג, בית המקדש של מטה, ובית המקדש של מעלה.

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב
לכתובת מייל: m028039999@gmail.com
או בפקס 02-5385689 או ב'גדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרסס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).